

кількість осіб була майже незмінна – орієнтовна кількість 550 осіб, проте у зв'язку з військовою агресією російської федерації, зокрема введенням воєнного стану в Україні, кількість невідомих трупів зростає: у період з 01.01.2022 року по 01.01.2023 року – 2300 осіб, у наступному році (до 01.01.2024 року) чисельність перевищує на 600 осіб, ніж у 2022–2023 рр., на жаль, майже за 3 місяці (з 01.01.2023 року і по сьогоднішнього дня) кількість невідомих трупів зростає ще на 420 осіб.

Отже, під час здійснення оперативно-розшукової діяльності щодо невідомих трупів або його частин вживаються необхідні гласні та негласні пошукові заходи, передбаченні чинним законодавством, що здійснюються з допомогою оперативних та оперативно-технічних засобів з використанням аналітично-інформаційних ресурсів, спеціально навчених тварин, а також медико-криміналістичних засобів і методів.

На жаль, у період воєнного стану статистика з кількості невідомих трупів зростає щомісяця, що ускладнює роботу оперативних працівників та потребує вдосконалення прийомів використання оперативних засобів та методів в протидії злочинності.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>.

2. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

3. Інструкція з формування та ведення бази даних «Розшук» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» від 28.06.2023 року № 534. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1486-23#doc_info.

4. Указ Президента України від 24.02.2024 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

Бовнегра Ірина Василівна,

аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ЗАЛУЧЕННЯ АДВОКАТОМ ЕКСПЕРТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Конституція України, гарантуючи державний захист прав і свобод людини і громадянина (ч. 2 ст. 3, ст. 21, 55), надає кожному право на професійну правничу допомогу (ч. 1 ст. 59). Це право є невід'ємним елементом правового статусу людини і громадянина, що гарантоване не лише національним, а й міжнародним правом. Для

надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура (ч. 1 ст. 131-2 Конституції України).

Адвокат, будучи суб'єктом надання професійної правничої допомоги у кримінальному провадженні, відіграє важливу роль у виконанні його загальних завдань. Діючи у статусі захисника, представника особи – учасника кримінального провадження, адвокат не тільки сприяє правомірному здійсненню особою своїх прав і свобод, а й запобігає їх можливим порушенням чи незаконним обмеженням з боку органів державної влади.

На сьогодні в питанні щодо необхідності забезпечення рівності сторін та права на справедливий суд при призначенні та проведенні експертиз у кримінальному провадженні шляхом надання обвинуваченню та захисту рівних процесуальних можливостей, зокрема проведення стороною захисту альтернативної експертизи без будь-яких умов, цілком сформована позиція Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Відповідно до позиції ЄСПЛ, сформульованої і розвинутої ним у низці рішень, принцип «рівності процесуальних можливостей», що міститься у п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), передбачає, що правила збирання та подання доказів у суді не повинні позбавляти сторону захисту можливості здійснювати свої права, зокрема призначаючи власну судову експертизу. Неможливість для сторони захисту провести у справі власну експертизу є порушенням п. 1 ст. 6 (право на справедливий суд) Конвенції. ЄСПЛ підтвердив принцип рівності сторін стосовно надання експертних доказів і вказав на недопустимість позбавлення обвинуваченого (підсудного) та його захисників можливості висунення аргументів на тих же умовах, що і сторона обвинувачення. Також ЄСПЛ підкреслив, що може бути складно спростувати висновок експерта без допомоги іншого експерта у відповідній галузі. Лише права захисту просити суд провести ще одну експертизу недостатньо. Щоб ефективно реалізувати це право сторона захисту повинна мати таку ж можливість надати власні висновки експерта (рішення у справах «Коттен проти Бельгії», 2005; «Стойменов проти Колишньої Югославської Республіки Македонії», 2007 та ін.).

У Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) України зміни, що стосуються можливості проведення стороною захисту власної експертизи відповідно до стандартів ЄСПЛ, діють з 2019 року.

Згідно зі статтями 101, 242–243, 332 КПК України суб'єктами залучення експерта для проведення експертизи у кримінальному провадженні є сторони кримінального провадження, слідчий суддя, суд.

Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі

обов'язкової (ч. 2 ст. 243 КПК України). Також сторона захисту має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи у разі, якщо сторона обвинувачення не залучила експерта або для вирішення залученим стороною обвинувачення експертом поставлені запитання, що не дозволяють дати повний та належний висновок з питань, для з'ясування яких необхідне проведення експертизи, або існують достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт внаслідок відсутності у нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин надасть або надав неповний чи неправильний висновок, а також якщо сторона захисту не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин (ч. 1 ст. 244 КПК України).

Отже, існують три можливі варіанти залучення експерта стороною захисту до кримінального провадження: направлення обґрунтованого клопотання про проведення експертизи слідчому чи прокурору, у разі їх відмови – звернення до слідчого судді, а також самостійне залучення експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі й обов'язкової [1, с. 29].

Таким чином, сторона захисту може самостійно (без звернення до дізнавача, слідчого, прокурора, слідчого судді) отримати висновок експерта з питань, що потребують спеціальних знань, і надалі подати його органу досудового розслідування чи суду для обґрунтування своєї правової позиції.

При цьому, за висновком Верховного Суду, викладеним ним зокрема у постанові від 05 серпня 2020 року у справі № 753/10028/18, право захисту спростовувати висновки експертів, надані обвинуваченням, за допомогою іншого висновку, наданого захистом, має бути забезпечене судом [2].

Поряд з цим, відповідно до положень КПК України така можливість відсутня у адвоката, який представляє потерпілого, цивільного позивача або цивільного відповідача, оскільки правом на самостійне залучення експерта на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової (ч. 1 ст. 243), як і правом на звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи (ч. 1 ст. 244), наділена лише сторона захисту, до якої згідно з п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України належать: підозрюваний, особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники.

Потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник відповідно до п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України є учасниками кримінального провадження наряду зі сторонами.

У п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України потерпілий, його представник та законний представник, хоча й згадуються як представники сторони обвинувачення, однак лише у випадках, установлених цим Кодексом.

За висновком Верховного Суду, викладеним ним у постанові від 02 квітня 2020 року у справі № 161/19398/17, такими випадками є: 1) відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді, коли потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення в суді (ст. 340 КПК України); 2) зміна прокурором обвинувачення і поставлення питання про застосування закону України про кримінальну відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення чи про зменшення обсягу обвинувачення, коли потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі (ст. 338 КПК України). Тобто потерпілий є стороною кримінального провадження і користується всіма правами сторони обвинувачення лише під час судового розгляду у вказаних випадках. В усіх інших випадках потерпілий не є стороною кримінального провадження і займає самостійну позицію як учасник кримінального провадження [3].

Відповідно, адвокат – представник потерпілого, як і адвокат – представник цивільного позивача, цивільного відповідача, в силу положень ч. 4 ст. 58, ч. 3 ст. 63 КПК України не вправі самостійно (без звернення до дізнавача, слідчого, прокурора, слідчого судді) отримати висновок експерта з питань, що потребують спеціальних знань, і надати подати його органу досудового розслідування чи суду для обґрунтування своєї правової позиції.

Водночас така можливість передбачена п. 10 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», згідно з якою під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, які потребують спеціальних знань [4].

У розвиток положень, спрямованих на усунення нерівності сторін у кримінальному провадженні, зокрема в питанні залучення експерта для проведення експертизи, а також забезпечення повноцінного представництва прав учасників кримінального провадження, які мають і відстоюють власний законний інтерес у ньому, зокрема потерпілого, цивільного позивача і цивільного

відповідача, вважаємо за необхідне доповнити норми КПК України положеннями щодо забезпечення права адвоката – представника потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача на самостійне залучення експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов’язкової.

Список використаних джерел

1. Циганюк Ю.В., Кравчук О.В., Крушинський С.А. Процесуальний порядок залучення експерта стороною захисту у кримінальному провадженні. Криміналістичний вісник. 2014. № 2 (22). С. 28–36.

2. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 05 серпня 2020 року у справі № 753/10028/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90906049> (дата звернення: 02.03.2023).

3. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 02 квітня 2020 року у справі № 161/19398/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88739861?fbclid=IwAR3MF6PwYD3zT794jmN3Ye5c8y3ujvYDcjD8RaEQ08TfSK2rJFmm90t0daI>.

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI (із змінами). Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

Білоцерківець Олег Анатолійович,
здобувач наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДДЕЮ ПРИНЦИПУ ДИСПОЗИТИВНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Демократичні перетворення, що відбулися останнім часом в Україні обумовили перегляд традиційних уявлень юридичної наук, щодо принципів кримінального судочинства, та їх застосування при розслідуванні і судовому розгляді кримінальних проваджень. Диспозитивність (від лат. *dispositivus*) – той, що розпоряджається (дослівно) – у правовому розумінні означає право учасників договору або судового процесу діяти за власним розсудом [1]. Екстраполяція цього поняття на сферу кримінально-процесуальних відносин призвела до його розуміння в зазначеній галузі як можливості вільно